

BANKACILIK ve SERMAYE
Piyasası Araştırmaları Dergisi

Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi

BSPAD, Cilt 5, Sayı 11
www.bankasermaye.com

Türk Bankacılık Sisteminde Karlılık Üzerinde Etkili Olan Faktörlerin Belirlenmesi¹

Determination of Factors Affecting Profitability in Turkish Banking System

Dr.Serkan DEMİREL

Akbank T.A.Ş.

serkan.demirel@akbank.com

orcid.org/0000-0002-7285-1504

Prof.Dr. Ahmet ULUSOY

Beykent Üniversitesi

ahmetulusoy@beykent.edu.tr

orcid.org/0000-0001-8407-2770

Özet

Yaşanılan pandemi döneminden birçok ticari işletme gibi bankalar da etkilenmiştir. Bu durum kompleks bir yapıya sahip olan bankaların işleyiş yapısında da birtakım değişiklikler ortaya çıkarmıştır. İşleyiş yapısındaki değişiklikler de kârlılık oranlarını etkilemiştir. Bu çalışmada pandemi öncesi (2019) ve pandemi dönemi (2020) Türkiye’de faaliyet gösteren yirmi bankanın karlılıkları üzerinde etkili olan faktörler çoklu regresyon analizi kullanılarak ayrı ayrı analiz edilmiştir. Elde edilen ampirik sonuçlar pandemi öncesinde karlılık üzerinde etkili olan faktörlerin sermaye yeterliliği oranı, özkaynaklar ve toplam varlıklar olduğu tespit edilmiştir. Pandemi döneminde banka karlılıkları üzerinde sermaye yeterlilik oranı etkisinin devam ettiği, fakat özkaynak ve toplam varlıkların etkisinin azaldığı tespit edilmiştir. Sonuçta pandemi öncesi ve sonrasında banka kârlılıkları üzerine etki eden faktörlerin farklılaştığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Banka Karlılığı, Pandemi, Çoklu Regresyon Analizi.

JEL Sınıflandırması: G29, I19, C39.

¹ Makale Gönderim Tarihi: 10.04.2021 – Makale Kabul Tarihi: 22.06.2021

Abstract

Like many commercial enterprises, banks were also affected by the pandemic. This situation has also brought about some changes in the operating structure of banks, which have a complex structure. Changes in the operating structure also affected the profitability rates. In this study, factors affecting the profitability of twenty banks operating in Turkey before the pandemic (2019) and during the pandemic period (2020) were analyzed separately using multiple regression analysis. The empirical results obtained have determined that the factors affecting profitability before the pandemic are capital adequacy ratio, own funds and total assets. It was determined that the effect of capital adequacy ratio continued on bank profitability during the pandemic period, but the effect of equity and total assets decreased. As a result, it is seen that the factors affecting bank profitability before and after the pandemic differ.

.Keywords: Bank Profitability, Pandemic, Multiple Regression Analysis

Jel classification codes: G29, I19, C39.

Giriş

Finansal sistemin lokomotifi olan bankalar iktisadi sistemin yürütülmesinde ve gelişim göstermesinde etkin bir yere sahiptir. Karlılık açısından banka performansı sadece banka yönetimi, finansal düzenleyiciler ve politika yapıcılar için değil, aynı zamanda yatırımcılar, ekonomistler, analistler başta olmak üzere geniş bir paydaş yelpazesi için de önemlidir. Her ticari kuruluş gibi bankaların da nihai amacı kar etmektir. Karlılık ise sürdürülebilirlik için gereklidir.

Bankaların karlılıklarının sürdürülebilir olmasını engelleyen en önemli husus krizlerdir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nün COVID-19'u pandemi olarak ilan etmesiyle de aslında piyasalarda küresel bir COVID-19 krizi yaşanmaya başlamıştır. Başlangıçta sosyal hayatı etkileyen pandemi zamanla firmaları ve bireyleri de krize sokmuş, dolayısıyla bankalar da etkilenmiştir. Bu olağanüstü durum karşısında da merkez bankaları ve politika yapıcılar piyasadaki her sektöre yönelik özel politikalar ve düzenlemelerle krizin etkilerini azaltmayı hedeflemişlerdir. Finans kuruluşları, özellikle de bankalar da bu düzenlemelerden payını almış ve karlılık yapıları değişmiştir.

Literatürde de bankaların yaşadığı bu değişiklikler incelemeye alınmış ve pandemi henüz devam eden bir süreç olmasına rağmen bu konu birkaç ampirik çalışma ile de desteklenmiştir. Türk bankacılık sektöründe pandeminin etkilerinin karlılık bağlamında gösteren bir çalışmanın olmaması bu makalenin de ana motivasyonudur. Bu sayede politika yapıcılar da karlılıkta etkili olan faktörleri bilerek çalışmalarının odak noktalarını değiştirebilecektir.

Alanyazındaki eksikliği doldurmak ve politika ortaya koymada yol gösterici olmak için bu çalışmada pandemi öncesi (2019) ve pandemi dönemi (2020) Türkiye’de faaliyet gösteren yirmi bankanın karlılıkları üzerinde etkili olan faktörlerin çoklu regresyon analizi kullanılarak ayrı ayrı tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda analizden önce ilgili kavramsal çerçeve ve literatür taraması ile çalışma metodolojisinin ön plana çıkarılması hedeflenmektedir.

1. Bankacılık Sektöründe Karlılık Üzerine Kavramsal Çerçeve

Çalışmanın bu bölümünde çalışma amacı ve kapsamına ilişkin olarak bankacılık sektöründe karlılık konusu genelde özele bir bakış açısı ile kavramsal olarak ele alınacaktır.

1.1. Karlılık ve Önemi

Babalola (2012)'ye göre karlılık, ödeme gücü ve likidite arasında bankaların en önemli hedefi karlılıktır. Karlılık, bir şirketin yatırımcılara verilecek bir getiri oranını ne ölçüde ürettiğini ve şirketin belirli bir süre boyunca ne kadar kar elde ettiğini nicelendirir. Karlılık genel anlamda varlık performansı (ROA) ve sermaye getirisi (ROE) kullanılarak ölçülür. Bankanın karlılığı zaman içinde devam etme eğiliminde olduğu için, bir dizi banka özelliğini, yılın sabit etkilerini ve bankanın sabit etkilerini kontrol eden dinamik bir model belirlenmiştir. Varlık getirisi (ROA), eldeki şirket varlıklarını kullanarak gelir elde etme konusunda banka yönetiminin kapasitesini belirler (Ongole ve Kusa, 2013). Özkaynak kârlılığı (ROE), bir bilançoda belirtildiği gibi, toplam öz sermaye tutarıyla ilgili olarak şirket için ne kadar kar elde edildiğini belirleyen birçok önlemden biridir. ROE, bankanın hissedarları tarafından yatırılan her bir öz sermaye biriminin yüzde getiri oranı olarak adlandırılır (Kumbirai ve Webb, 2010).

Kârlılık, daha yüksek kar marjları veya yatırımlarından daha yüksek getiri elde etmek, firmaların sermayelerini yenilemelerine, daha fazla çalışan istihdam etmelerine, inovasyon gerçekleştirmelerine ve süreçleri iyileştirmelerine, diğer bir deyişle değer yaratmalarını genişletmelerine ve artırmalarına olanak sağladığından, şirketlerin temel endişelerinden biridir. Ancak bankalar istisna değildir. Bankalar da her tür işin yapacağı gibi karı artırmak amacıyla rekabet stratejileri, verimlilik seviyeleri ve risk yönetimi ile ilgilenmektedirler. Ayrıca bankalar, bir ülkenin finansal sisteminin önemli bir temsilcisi oldukları için ekonominin performansında kilit rol oynarlar. Aslında, bu sektörün daha iyi performans göstermesi ile bir ülkedeki ekonomik büyümenin artması arasında yakın bir ilişki vardır (Graff, 2003). Bu yolda sağlıklı bir finansal sisteme, özellikle güçlü bir bankacılık sistemine sahip olmak, araçların (borç alanlar) likidite eksikliği ile likiditesi fazla olanların (mevduat sahipleri) arasındaki farkları en aza indirmeye yardımcı olacaktır (DeYoung ve Rice, 2004). Bu nedenle, bankalar ekonomide sadece likiditeyi ayarlamak için değil, aynı zamanda bir ülkenin üretken sektörlerini güçlendirmek, bireysel tüketime, sermaye birikimine yardımcı olmak ve diğer şeylerin yanı sıra, birden çok krediden oluşan portföyler tutarak kendine özgü kredi riskini çeşitlendirmek için temel bir rol oynamaktadır (Saunders, 2000).

Geçmişe baktığımızda küresel finansal krizin etkisi, bankacılık sisteminin istikrarını, karlılığını ve sürdürülebilirliğini korumanın önemini vurgulamıştır. Sağlam bir bankacılık sistemi, sürekli büyüme için önemli bir rol oynamaktadır (Olson ve Zoubi, 2011). Bankacılık sektörü ekonomik kalkınma için gereklidir ve karlı bir bankacılık sistemi ekonomik büyümeye önemli ölçüde katkıda bulunur (Dietrich ve Wanzenried, 2014). Bu nedenle bankacılık kurumlarının karlılığını yönlendiren faktörleri incelemek önemlidir. Şu an içerisinde bulunduğumuz pandemi koşulları düşünüldüğünde geçmiş kriz dönemlerinde ya da piyasaların normal seyrinde gittiği dönemlerde elde edilmiş ampirik sonuçlar politikalar ile müdahale yapan kurumların çözüm önerileri için oldukça kritiktir.

1.2. Karlılığı Etkileyen Faktörler

Literatürde bankacılık sektöründe bankacılık sektörünün karlılığını etkilediği düşünülen faktörler çeşitli şekillerde sınıflandırılmıştır. Örneğin bu sınıflandırmayı mikroekonomik, makroekonomik ve bankaya özgü faktörler olarak yapan Chaudhry vd. (1995), bankacılık sektörü bilançosunda toplam 15 oranı da karlılık göstergesi olarak belirlemiştir. Bunlar; konut kredileri / toplam varlıklar, tüketici kredileri / toplam varlıklar, ticari ve endüstriyel krediler / toplam varlıklar, diğer krediler / toplam varlıklar, hazine bonusu / toplam varlıklar, toplam sabit sermaye / toplam varlıklar, toplam mevduatlar / toplam varlıklar olarak kabul edilmiştir.

Bir bankanın karlılık belirleyicileri dahili veya harici olabilir. Bankanın politika hedeflerinden ve yönetim kararlarından etkilenen faktörler iç belirleyiciler olarak sınıflandırılır. Bu iç faktörler, banka yönetimi eylemlerini, kararlarını, politikalarını, hedeflerini ve karlılığı etkilemektedir. Menicucci ve Paolucci (2016) tarafından yapılan bir araştırma, yönetim kararlarının, özellikle de kredi portföylerinin yoğunlaşmasına bakanların, bankaların performansını belirlemede çok önemli olduğunu bulmuştur. Çeşitli çalışmalar da iyi banka performansını kalite yönetimine bağlamıştır. Bankaların performansının ve politikalarının kontrolü, yönetim kalitesini belirlediğini ifade etmektedirler.

Claessens vd. (2017) Amerika Birleşik Devletleri'ndeki tüm federal bankalar için gelir tablosu ve bilanço oranlarını hesaplamış ve karlılık ile oranlar arasında önemli bir ilişki bulmuştur. Araştırmacı ayrıca fon kullanımını, fon kaynağı yönetimini ve gider yönetimini vurgulamamanın yönetimi iyileştirmeye yardımcı olacağını öne sürmüştür. Borroni ve Rossi (2019), bir bankanın borç ve varlık yönetiminin yanı sıra faiz dışı maliyet kontrolleri ve fonlama yönetiminin bankaların karlılığını önemli ölçüde etkilediği sonucuna varmıştır. Ayrıca, çok sayıda çalışma, banka karlılığının temel belirleyicisinin gider kontrolü olduğu sonucuna varmıştır. Dolayısıyla, kârlılığın iyileştirilmesi, gider yönetiminden kaynaklanmaktadır. Büyük farklılıklar ve boyutlarla birlikte, emeğin verimli kullanımı karlılığın temel belirleyicisi haline gelmektedir. Djalilov ve Piesse (2016), personel giderlerinin bir bankanın karlılığıyla ters orantılı olduğunu çünkü operasyonların maliyetini artırdığını ileri sürmüşlerdir. Ancak Firtescu vd. (2019), bir bankanın toplam karı ile personel giderleri arasında pozitif bir ilişki bulmuş ve bankaların elde ettiği yüksek kârın, yüksek bordro harcamaları tarafından karşılandığını ortaya koymuştur.

Banka karlılığını belirleyen dış faktörler ise bankanın politikalarından ve kararlarından etkilenmemiştir. Bankaların yapısı ile performansları arasındaki ilişkiyi belirlemek için çeşitli çalışmalar önemli bir çaba sarf etmiştir. Bu çalışmaların çoğu, piyasa yapısı ve karlılık ölçüleri arasında pozitif bir ilişki bulmuştur. Pazar yapısı ve performansı, verimlilik yapısı (EFS- Efficiency Structure) hipotezi ve geleneksel yapı-davranış-performans hipotezi (SCP- Structure Conduct Performance) ile ilgili iki rakip hipotez mevcuttur. SCP, piyasa yapısı, piyasa davranışı ve performansı arasındaki bağlantıyı açıklayan analitik bir araç iken EFS ise piyasa rekabetinin baskısı altında verimli firmanın büyüüp rekabeti yenerek daha yüksek kar elde edeceğini, daha fazla pazar payı elde edeceğini öngörmektedir. Bankaların karlılığının belirleyicilerini değerlendirmek için hem EFS hem de SCP kullanılmıştır. SCP hipotezine göre bankalar, yüksek kredi oranları talep ederek veya düşük mevduat teklif ederek yoğunlaşmış piyasalarda tekeli konumuna gelebilirler. Bununla ilgili bir teori, göreceli pazar gücünü ifade eder. Bu, iyi farklılaştırılmış ürünlere ve pazar paylarına sahip kuruluşların olağanüstü karlar elde etmek için güç kullanabileceğini savunur. Rossi vd. (2018) tarafından yapılan bir araştırma da İspanyol, Fransız, Hollanda ve İtalyan bankacılık piyasalarında işbirlikçi karların gerçekleştiğini bulmuştur. EFS, piyasa yoğunlaşmasının rastgele olmadığını, çünkü bazı kuruluşların üstün verimliliğe sahip olduğunu savunarak SCP'ye antitez oluşturur. EFS, verimli firmaların yüksek kar elde edebildikleri için pazar payında ve boyutunda arttığını belirtir. Bu iki hipotezi birbirinden ayırmak için araştırmalar, araştırmalarında bağımsız bir değişken olarak pazar payını kullanmıştır. Banka karlılığını, pazar payı ile yoğunlaşma arasındaki etkileşim ve yoğunlaşmanın bir fonksiyonu olarak modellemiştir.

Kimi çalışmalarda ise başka bir değişken olarak bankacılık endüstrilerinde bir düzenleme ölçeği de kullanılmıştır. Örneğin Cheng ve Mevis (2019), eyaletler arası bankacılığın deregülasyonu üzerine kredi zararlarının ve işletme maliyetlerinin keskin bir şekilde düştüğünü buldu. Diğer araştırmalar da banka karlılığının mülkiyet özelliklerinden etkilendiğini bulmuşlardır. Bunun temeli, farklı banka sahipliği biçimlerinin değişen yönetim teşviklerine sahip olmasıdır. Del Giudice vd. (2016) tarafından yapılan bir başka

çalışmada da GSYİH'nın bir değişken olarak bankaların karlılığını etkilemediği bulunmuştur. Durguti vd. (2014), Kosova'da 2006-2013 dönemine ait zaman serilerini kullanarak, ana faktörleri (sermaye yeterlilik oranı, yönetim verimlilik oranı, varlık kalitesi oranı, likidite oranı, yatırım / varlık oranı, kredi / aktif oranı ve mevduat / aktif oranı) ampirik olarak araştırmıştır. Çalışmada ayrıca üç banka karlılık ölçüsü kullanılmıştır: Net Faiz Marjı, Özkaynak Getirisi ve Varlık Getirisi. Bu faktörler, Kosova'nın bankacılık sisteminin karlılığı üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Eygü vd. (2016) tarafından 2006-2013 dönemine ait zaman serisi verileri kullanılarak seçili değişkenler ile Türkiye ekonomisindeki enflasyon etkisini araştırmışlar ve bu döneme ait enflasyon etkisinin belirli bir süre devam edeceği bu durumdan bankaların da etkileneceğini belirlemişlerdir. Pacini vd. (2017) tarafından yapılan bir çalışmada da enflasyonun Avrupa'daki finansal kurumların istikrarı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışma, enflasyonun banka karlılığındaki farklılıkları güçlü bir şekilde açıkladığını bulmuştur. Örneğin, enflasyondaki beklenmedik artış, borçluların nakit akışı zorlukları yaşamasına neden olur ve bu da, kredi düzenlemelerinin vaktinden önce sona ermesi nedeniyle kredi zararlarını hızlandırabilir. Ek olarak, enflasyon, bankaların marjlarını ve işlemlerini faiz oranları aracılığıyla açıklamışlardır. Barra ve Zotti (2018) de değişken ve yüksek enflasyonun banka kazançlarını etkilediğini, çünkü bankanın kredi kararlarını değerlendirmesini zorlaştırdığını iddia etmiştir. Ayrıca, enflasyon nedeniyle krediler için planlama ve müzakere sorunları ortaya çıkabilir. Son olarak, enflasyon, bankaların uyguladıkları para politikasına bağlı olarak, kayıpların karlılığına yol açabilecek banka finansmanı yatırımlarına yol açmaktadır.

Son olarak, Detragiache vd. (2018), banka karlılığının genellikle "talep faktörleri" olarak adlandırılan çeşitli faktörlerden etkilendiğini tespit etmişlerdir. Tüm bu faktörleri ölçmek zordur, ancak gelir ve nüfustaki değişim seviyesi çok önemlidir. Ayrıca, banka kazançlarının seviyesi, o ülkedeki bir eyaletin kişi başına düşen gelirden güçlü bir şekilde etkilenmektedir Öte yandan Barra ve Zotti (2018), banka karlılarının kişi başına gelire bağlı olmadığını çünkü bankacılık sektöründeki kazançları etkileyen ekonomideki şoklar için iyi bir vekil olmayabileceğini öne sürmüşlerdir. Martinho vd. (2017) tarafından yapılan bir başka çalışma, bölgesel istihdam gibi koşulların hem varlıkların getirisine hem de banka varlık kalitesine önemli ölçüde katkıda bulunduğunu belirlemiştir. Diğer tarafta Pacini vd. (2017), banka karlılığının konuma bağlı olduğunu öne sürmüşlerdir.

Özetle bankacılık karlılığının belirleyicilerinin arkasındaki teori, farklı ekonomik sektörlerdeki firmalardan elde edilen kanıtlara göre çözülmüştür. Bununla birlikte, bankalar, yüksek riskli bir ortamı içeren belirli özellikleri nedeniyle özel bir şirket türünü temsil eder. Bankacılık karlılığını analiz etmek için en iyi kullanılan yaklaşım, değişkenleri mikro, makro ve endüstri belirleyicilerine ayırmaktır.

1.3. COVID-19'un Banka Karlılıklarına Etkisi

Hastalıkların yayılmasına bağlı krizlerin bankacılık sektörü üzerindeki etkilerinin araştırılması, COVID-19 salgınının gelişiyile başlamamaktadır. Bu tür krizler genellikle bankalardan genel anlamda büyük miktarda mevduat çekilmesine yol açar. Bunun nedeni olarak ilaç ve gıda alımlarının artması ihtiyacı ve ihtiyati gereksinimler gösterilmektedir. Bu sonuca, diğerlerinin yanı sıra Leoni (2013) tarafından, gelişmekte olan ülkelerde HIV salgını sırasında mevduat sahibi davranışını analiz ederek ulaşılmıştır. Lagoarde-Segot ve Leoni (2013) ise, gelişmekte olan bir ülkede bir pandemi (AIDS veya sıtma) yayılırsa artan bankacılık sistemi arzısı riskini gösteren bir model oluşturmuştur. Goodell (2020), kriz zamanlarında, bankacılık sektörünün, kredi portföyünün kalitesinde keskin bir bozulma ve büyük bir mevduat çekilmesi riskine karşı savunmasız olduğuna işaret etmektedir.

COVID-19, şu anda yaşanan durumun aynı anda farklı ekonomileri etkilemesi açısından diğer krizlere göre farklılıkları vardır. Bu nedenle, burada tipik bir kriz yayılma modeli yoktur. Devam eden COVID-19 krizi ve belirsiz süresinin yanı sıra bilinmeyen yayılma modeli nedeniyle, salgının bankacılık sektörü üzerindeki etkisi hakkında şu ana kadar nispeten az araştırma yapılmıştır. Çalışmalar esas olarak bireysel ekonomilerle, nadiren de bölgelerle ilgilidir. Bunun bir istisnası, Aldasoro vd. (2020)'nin 28 ülkede kayıtlı 118 bankadan alınan verilere dayanarak, COVID-19 krizinin ilk aylarının, tüm bankacılık sektörünün önemli ölçüde etkilendiğini ve iyi sermayeli ve yüksek kârlı bankaların nispeten daha sorunsuz geçtiğini gösterdiğini gösteren çalışmasıdır. Daha yüksek riskli bankalar için Kredi Temerrüt Swap (CDS) spreadleri nispeten daha fazla artmıştır. Piyasa kriteri dikkate alındığında, yükselen piyasalar ülkelerinde kayıtlı bankaların CDS spreadleri en keskin yükselişi kaydetmiştir.

Alanyazındaki çalışmalar dışında bazı raporlar da COVID-19'un bankacılık sektörünün karlılığı üzerine etkisinde araştırmacılara fikir vermektedir. Örneğin PwC (2020) "COVID-19 krizinin Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkileri" isimli çalışmasında Avrupa'daki bankacılık sektörünün krizin ilk olumsuz etkilerinden çoktan etkilendiğini öne sürerken muhtemelen Türk bankacılık sektörünü de etkilediğini ortaya koymuştur. Bunun sebebi olarak da kriz öncesi döneme işaret etmektedir. Türkiye'deki bankacılık sektörünün krizden önce yaşadığı zorluklar raporda şu şekilde ifade edilmiştir:

- i. Varlık kalitesi üzerindeki makroekonomik baskı,
- ii. Karlılıktaki çöküş,
- iii. Ücretler ve komisyonlar üzerindeki baskı,
- iv. Ekonomik döngünün sonu

Raporda ifade edilenlere göre pandemi öncesindeki sıkıntı daha net olarak şu sıkıntılarla ifade edilebilir: (i) Kötüleşen makroekonomik ortam nedeniyle bankanın varlık kalitesiyle ilgili endişeler; (ii) Azalan net faiz gelirini telafi etmedeki zorluklar; (iii) Ücret ve komisyon geliri için düzenleyici baskı; (iv) Temel risk göstergelerinin artış eğiliminde olmasından doğan zorluklar.

Pandemi öncesi dönemin yanı sıra rapor Türkiye'de bankacılık sektörünün COVID-19'a verdiği ilk tepkiyi ise şu maddeler ile açıklamaktadır:

- i. Kurumsal müşteriler likidite tamponunu artırmak için çekilmemiş kredi olanaklarını kullanmışlardır.
- ii. Operasyonel dayanıklılığın önemi artarken, alternatif dağıtım kanallarının da yükü artmıştır.
- iii. Hükümet ve düzenleyiciler COVID-19'un etkisini en aza indirmek için harekete geçmişlerdir.
- iv. Sözleşme ihlalleri ve kârsız müşterilerle başa çıkma konusunda kararlar alma baskısı artmıştır.
- v. Bölgesel ve deniz aşırı toptan finansmanı güvence altına almak potansiyel olarak daha zor hale gelmiştir.

COVID-19 ile bankaların hisse fiyatları da keskin bir şekilde (ve diğer sektörlerle kıyasla daha güçlü) değer kaybetmiştir. Bu kriter göz önüne alındığında en çok gelişmiş Avrupa ekonomilerindeki bankaların sermayesi düşmüştür. Bunu Asya ekonomileri izlemektedir. Finansman elde etme koşulları kötüleşebilir ve bu durum, uzun vadeli derecelendirme görünümünün olumsuz yönde değişmesi (özellikle düşük karlılık bildiren bankalar durumunda) ve ardışık derecelendirmelerdeki indirimlerle daha da artabilir. Schmieder vd. (2020), küresel bankacılık sektörünün COVID-19 krizine, yapısal blok gerekliliğinin yaklaşık 5 trilyon ABD doları olan kendi fon fazlasıyla girdiğine dikkat çekmektedir. Ekonominin toparlanması için çok önemli görülen

kredilendirme ölçęęi, krizin bir sonucu olarak sermayenin ne ölçüde tüketileceğine ve sermaye gereksinimlerinin ne ölçüde serbestleştirileceğine bağlıdır.

Bankaların karlılığıyla ilgili endişeler, son kredi derecelendirme faaliyetlerine de yansımıştır. Özellikle Avrupa bankaları, uzun süredir düşük karlılıktan rahatsız olmuşlardır: ROA'ları diğer yetki alanlarındaki bankaların ROA'larının önemli ölçüde altında kalmıştır. Avrupa bankalarının dörtte üçünden fazlası derecelendirme kuruluşlarından olumsuz görüş almıştır. Daha genel olarak, daha az kârlı bankaların görünümünün aşağı doğru revize edilmesi daha olasıydı, bu da ileriye dönük doğrudan düşüşlerin kapsamını göstermektedir. Japon bankaları da bu dönemde kronik kârlılık sorunları yaşamıştır. Kredi notu bulunan dört bankadan birinin kredi notunun bir çentikle düştüğü, diğerinin ise pandemi sırasında not görünümünün negatife revize edildiği söylenebilir (Aldasoro vd., 2020).

Ari vd. (2020) ise, batık kredilerle uğraşmanın ekonomik iyileşme ve COVID-19 krizini 2008 Küresel Finansal Kriz ile karşılaştırmanın kritik önem taşıdığını vurgulamıştır. Ayrıca bugünlerde bazı faktörlerin batık kredi çözümüne yardımcı olduğunu ifade etmişlerdir. Aynı zamanda çok önemli olan, COVID-19 krizinden önce bir kredi patlaması yaşanmadığını da eklemişlerdir. Batık kredi çözümünü bir zorluk haline getirebilecek faktörler arasında, daha yüksek devlet borçluluğu, düşük bankaların karlılığı ve kurumsal müşterilerin bilançolarının zayıflığını göstermişlerdir. Lawrence vd. (2020) de batık kredinin, büyük bankalara kıyasla küçük bankaların ROA'sı üzerinde önemli ve daha büyük bir etkiye sahip olduğu sonucuna varmışlardır. Aynı zamanda, takibe dönüşüm oranı, küçük bankaların ROE'sini, büyük kredi kuruluşlarına göre görece daha az etkilemiştir. Takipteki alacaklardaki artış, para politikasının varsayılan hedeflerine ulaşılmasında önemli bir engel olabilir. 521 Avrupa bankasının verilerine dayanarak, Thornton ve di Tomasso (2020) ise, banka kredisi arzında batık kredi ve sermayenin yanı sıra batık kredi ve karlılık arasında önemli bir pozitif etkileşim olduğu sonucuna varmışlardır. Ayrıca, bir bankanın sermayesinin ve karlılığının, batık kredilerin para politikası aktarım mekanizmasını engelleyip engellemediği sorusunun cevabını belirleyen temel faktörler olduğunu bulmuşlardır.

Li vd. (2021) ise çalışmalarında banka karı ve riski ile faiz dışı gelir kaynaklarının kullanımı arasındaki ilişkiyi araştırmak için COVID-19 salgınının getirdiği ekonomik krizden yararlanmışır. Çalışmalarının sonuçlarına göre pandeminin ekonomik etkisi, kredi standartlarının sıkılaştırılmasına ve birçok kredi türü için talebin azalmasına neden olmuştur. Bulguları, faiz dışı gelirin performansla pozitif olarak ilişkili olduğunu, ancak riskle ters orantılı olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, COVID-19'un hızla yayıldığı ve ekonomiyi etkilediği dönemde faiz dışı gelir kaynaklarının kullanımından kaynaklanan bir çeşitlendirme etkisi ile tutarlılık içerisindedir.

COVID-19 yalnızca küresel sağlığı etkilemekle kalmamış, aynı zamanda bankacılık için de büyük etkilere sahip olmuştur. Bankacılık endüstrisi küresel ticaretin ayrılmaz bir parçası olduğu için, ülkeler de ekonomiyi desteklemek, vatandaşları ve finansal piyasaları üzerindeki etkileri azaltmak için pek çok çaba sarf etmişlerdir. Bu girişimler, bankacılık düzenleyicileri ve merkez bankaları tarafından bankaları doğrudan etkileyen birçok geçici ve kalıcı kural değişikliğini içermektedir. Önceki gerileme dönemlerinde olduğu gibi, müşteri kayıpları ve iş temerrütleri arttıkça bir miktar banka arızası beklenebilir. Önceki araştırmalar, banka başarısızlıklarının en iyi tahmin edicilerinin banka sermaye oranları ve kredi riski olduğunu göstermiştir (Seelye, 2018). 15 Mayıs 2000 tarihinde, Federal Rezerv Bankaları (FRB), Federal Mevduat Sigorta Kurumu (FDIC) ve Para Birimi Denetleyici Ofisi (OCC) ile birlikte, bankaların kabiliyetini artırmak için banka sermaye oranlarından birinde geçici bir değişiklik yapmıştır. Oran normalde bankaların toplam risk ağırlıklı varlıklarına

karşı en büyük finansal kurumlara daha sıkı bir uygulama ile minimum yüzde 3 oranında sahip olmalarını gerektirir. Geçici askıya alma 31 Mart 2020'de yürürlüğe girmiş ve on iki ay boyunca yürürlükte kalacağı ifade edilmiştir. Yeni düzenleme, bankaların, borç vermeyi kolaylaştırmaya yardımcı olmak için ABD Hazine menkul kıymetlerini ve Federal Rezerv Bankalarındaki mevduatları oranın hesaplanmasından hariç tutmasına izin vermektedir. Bu noktada diğer sermaye oranlarında herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

2. Türk Bankacılık Sisteminde Karlılık Üzerine Literatür Taraması

Yıldırım (2008), bankaların karlılığını etkileyen faktörler olarak, bilanço dışı işlemler, tüketici fiyat endeksi, bütçe dengesi / sanayi üretim oranı, özkaynak / toplam aktifler oranının sanayi üretim endeksi olarak kabul edilebileceğini belirtmiştir.

Alp vd. (2010) ise Türkiye'deki bankaların karlılığının içsel belirleyicilerini bulmak amacı ile 2002-2009 yıllarını kapsayan döneme ilişkin verileri kullanarak çoklu regresyon kullanılarak bir çalışma ortaya koymuşlardır. Çalışmadaki bulgulara göre sermaye yeterliliğinin ve sermaye büyüklüğünün artması ile karlılığın da arttığı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca yazarlar likiditesinin ve faaliyet giderlerinin karlılıkta olumsuz bir etkiye sebep olduğunu ampirik olarak kanıtlamışlardır.

Teker vd. (2011) Türkiye'deki ticari bankaların 2003 ve 2010 dönemindeki finansal performanslarını ölçmektedir. Çalışma, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören Türkiye'nin 13 ticari bankasını kapsamaktadır. Her yıl için tüm bankalar önerilen endeksleme modeli kullanılarak sıralanmaktadır. Ayrıca, önerilen performans ölçüm sisteminin sonuçları, bankaların yıllık net geliri ve ROE ile karşılaştırılmaktadır. Daha yüksek müşteri memnuniyeti, etkin yönetim ve liderlik, bankacılık işlemlerinde daha ileri teknolojinin kullanılması vb. Finansal olmayan faktörlerin dahil edilmesi, ölçümü yalnızca finansallarla sınırlamaktan ziyade, bankaların genel performansının ölçümüne değerli katkılar sağlamaktadır.

Alper ve Anbar (2011) ise, 2002-2010 döneminde Türkiye'deki bankaların karlılığının bankaya özgü ve makroekonomik belirleyicilerini incelemektedir. Sonuçlar, aktif büyüklüğünün ve faiz dışı gelirin banka karlılığı üzerinde olumlu ve anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Ancak, kredi portföyünün büyüklüğü ve takip edilen krediler, banka karlılığı üzerinde olumsuz ve önemli bir etkiye sahiptir. Makroekonomik değişkenlerle ilgili olarak, sadece reel faiz oranı bankaların performansını olumlu etkilemektedir. Bu sonuçlar, bankaların banka performanslarını olumlu yönde artırabileceklerini göstermektedir.

Kakilli Acaravcı ve Çalım (2013)'ün Türk bankacılık sektöründeki karlılık faktörlerinin belirlenmesi üzerine çalışması ise Türk bankacılık sektöründe ticari bankaların karlılığını etkileyen bankaya özgü ve makroekonomik faktörlerin Johansen ve Juselius eşbütünleşme testi yaklaşımını kullanılmıştır. Karlılığa etkisi olduğu düşünülen bankaya özgü belirleyiciler arasında toplam krediler / toplam varlıklar, toplam mevduatlar / toplam varlıklar, toplam likit varlıklar / toplam varlıklar, toplam ücret ve komisyon gelirleri / toplam varlıklar, toplam ücret ve komisyon giderleri / toplam varlıklar olarak belirlenmiştir. Araştırmanın makroekonomik belirleyicileri ise reel gayri safi yurtiçi hasıla, enflasyon oranı, reel döviz kuru ve reel faiz oranıdır. Yazarların ampirik bulgular, bankaların karlılığı üzerinde bankaya özgü belirleyicilerin makroekonomik faktörlerden daha etkili olduğunu göstermektedir.

Bumin (2009) ile Sarıtaş ve Saray (2012) küresel kriz ve küresel piyasalardaki değişimler Türk bankacılık sektörünün karlılığını etkileyen faktörler arasında olduğunu ifade etmektedirler. Pandemi dönemine

ilişkin çalışma yapan Kartal (2020) ise Türk bankacılık sektöründe COVID-19 kapsamında alınan tedbirlerin aktif rasyosu düzenlemesindeki etkilerine yönelmiştir. BDDK tarafından aktif rasyosu düzenlemesi ile ilgili olarak yürürlüğe giren değişiklikler kapsamında 2019 Eylül sonu verileri ile 34 mevduat bankasına yönelik bir inceleme yapılmış ve 14 bankanın %90 olarak belirlenen aktif rasyosu hedefini tutturamadığı belirlenmiştir. Bu çalışma pandemi dönemine özgü olsa da karlılık ile ilgili bir çıkarımda bulunmamıştır. Dolayısıyla pandemi dönemine ilişkin Türkiye’deki bankaların karlılığının belirleyicilerini inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın literatürdeki hem bu güncel konuyu hedef alması hem de Türkiye özelinde bir çalışma ile alanyazındaki boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

3. Türk Bankacılık Sektöründe Karlılık Üzerinde Etkili Olan Faktörler Üzerine Ampirik Bir Çalışma

3.1. Çalışmanın Amacı

COVID-19krizi ile çeşitli değişimler yaşayan bankacılık sisteminin karlılığı üzerinde etkili olan faktörlerin belirlenmesi için bu çalışmada pandemi öncesi (2019) ve pandemi dönemi (2020) Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların karlılıkları üzerinde etkili olan faktörlerin çoklu regresyon analizi kullanılarak ayrı ayrı tespit edilmesini amaçlamaktadır.

3.2. Çalışmanın Yöntemi ve Veri Seti

Sosyal bilimlerde faktörler arasındaki ilişkiler kesinlik taşımamaktadırlar. Kesin olmayan ilişkileri inceleyebilmek adına, ekonometrik modeller ortaya konulmakta ve değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmeye çalışılmaktadır. Bu çalışmada bankaların karlılıkları üzerinde etkili olan finansal rasyolar doğrusal regresyon analizi kullanılarak incelenecektir. Bu inceleme pandemi öncesi ve pandemi sonrası dönem için ayrı ayrı ele alınacaktır.

Çoklu regresyon analizinde bağımlı değişken üzerinde etkili olan bağımsız değişkenler tespit edilebilmektedir. Bir değişkeni etkilediği düşünülen iki ya da daha çok açıklayıcı (bağımsız) değişkenler arasındaki sebep-sonuç ilişkisini açıklayabilmek ve bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etki seviyelerini tespit edebilmek için yapılan analize “çoklu regresyon analizi” denir (Gujarati, 2009). Regresyon analizinde kullanılan değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusal olduğu durumda doğrusal regresyon analizi uygulanır. Doğrusal regresyon analizinde parametrelerin tahmini için en küçük kareler (EKK) tahmin metodu kullanılır.

Çalışmada temel amaç doğrultusunda doğrusal regresyon modeli teşkil edilerek tahmin edilmiştir. Çalışma kapsamında modelde karlılık üzerindeki etkili olan faktörler incelenmiştir. Modelde Kullanılan değişkenler ve modelde kullanılan kısaltmaları Tablo 1’de verilmiştir. Çalışmaya Türkiye’de faaliyet gösteren yirmi banka dahil edilmiştir. Çalışmada kullanılan veriler Türk Bankalar Birliği (TBB) resmî web sitesinden (TBB, 2021) elde edilmiştir.

Modellerde yer alan “ ε ” terimi hata terimi olarak ifade edilir ve modelin stokastik olduğunu gösterir. Bu terim bağımlı değişkeni etkileyen fakat ölçülemeyen, gözlenemeyen ya da basitlik ilkesi gereği doğrudan modele dâhil edilmeyen diğer tüm değişkenleri temsil etmektedir.

Tablo 1. Çalışmanın Değişkenleri

Değişken Türü	Değişken Adı	Kısaltma
Bağımlı Değişken	Dönem Net Kar (Zarar) / Toplam Varlıklar	profit
Bağımsız Değişken	Sermaye Yeterliliği	capital
Bağımsız Değişken	Özkaynaklar	equity
Bağımsız Değişken	Toplam varlıklar	total_assets
Bağımsız Değişken	Bilanço Yapısı	balance

Pandemi öncesi dönem (2019) ve Pandemi dönemi için iki ayrı model teşkil edilmiş ve ayrı ayrı tahmin edilmiştir. İki modelin de matematiksel modeli aşağıdaki gibidir:

$$\text{profit} = \beta_0 + \beta_1(\text{capital}) + \beta_2(\text{equity}) + \beta_3(\text{total assets}) + \beta_4(\text{balance}) + \varepsilon \quad (1)$$

Modellerde yer alan “ ε ” terimi hata terimi olarak ifade edilir ve modelin stokastik olduğunu gösterir. Bu terim bağımlı değişkeni etkileyen fakat ölçülemeyen, gözlenemeyen ya da basitlik ilkesi gereği doğrudan modele dâhil edilmeyen diğer tüm değişkenleri temsil etmektedir.

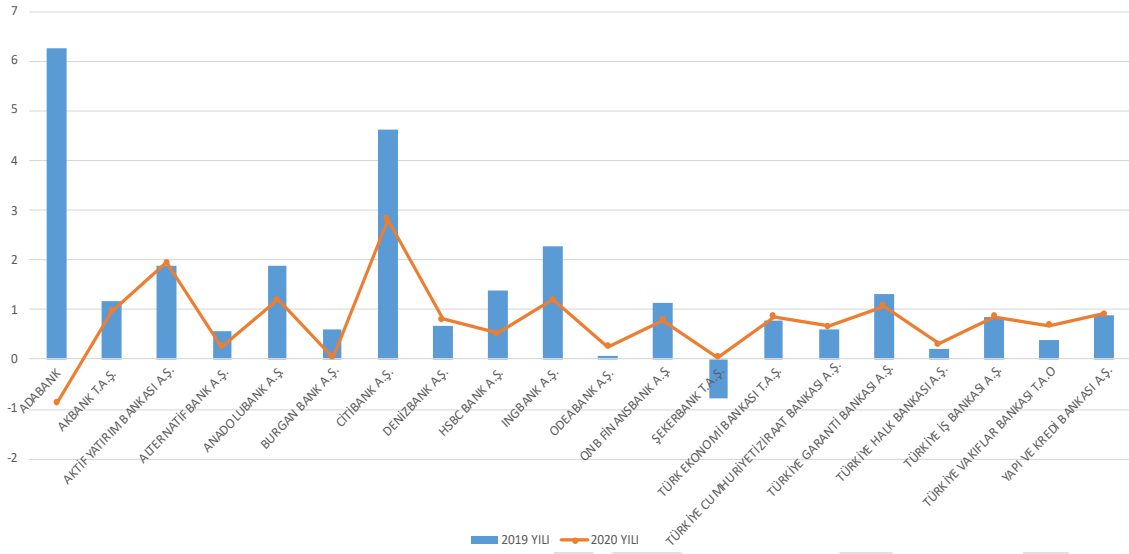
3.3. Analiz ve Bulgular

Yöntem kısmında ifade edilen analize geçmeden önce grafikler ile rasyoların sonuçları banka ve pandemi etkisi işe görsel olarak ifade edilmiştir (Şekil 1,2,3,4). Bu grafikler analizlerden elde edilecek sonuçlar ile ilgili bir fikir vermektedir. Bu durumun ampirik olarak incelenmesi ile daha net sonuçlar elde edilebilecektir.

3.3.1. Türkiye’deki Banka Rasyolarına İlişkin Sonuçlar

Çalışmada ilk olarak analize dahil edilen yirmi bankanın 2019 ve 2020 yıllarında sürdürülen faaliyetler dönem net karının (zararının) toplam varlıklara oranı verilmiştir. Şekil 1 çalışmaya dahil olan bankaların bu rasyodaki genel görünümünün ifade etmektedir. Şekil 1’de 2019 yılındaki görünüm pandemi öncesi, 2020 yılındaki görünüm ise pandemi dönemi ile ilgili fikir yürütülmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla sadece Şekil 1’deki görünüme bağlı kalarak pandemi döneminde pandemi öncesine göre birkaç banka dışında genel olarak karlılıkların düştüğü görülmektedir.

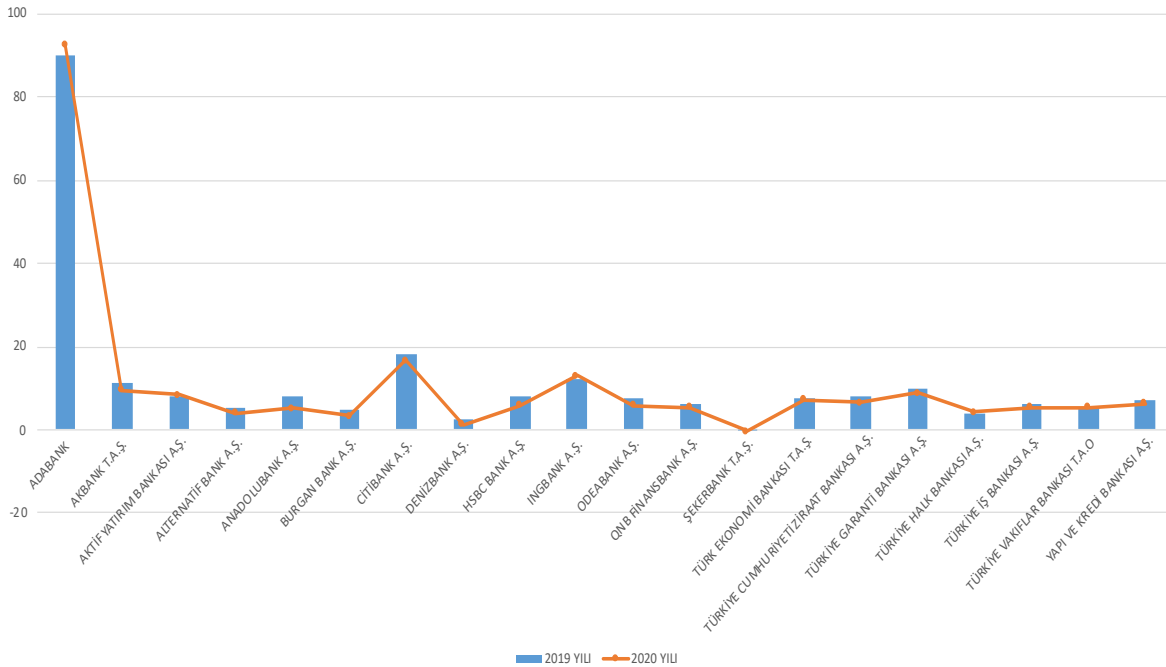
Şekil 1. Türkiye'deki Bankaların Sürdürülen Faaliyetler Dönem Net Kar (Zarar) / Toplam Varlıklar Yapısı (2019-2020)

Kaynak: TBB (2021) veri sisteminden elde edilen veri doğrultusunda yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çalışmaya konu yirmi bankanın yıllarında sürdürülen faaliyetler dönem net karının (zararının) toplam varlıklara oranındaki genel görünümünün ardından ikinci olarak bu bankaların likidite yapısına bakılmıştır. Şekil 2 her bankanın 2019 ve 2020 yıllarındaki likidite yapısı görselleştirilmiştir. Sadece Şekil 2'ye bağlı kalarak bankaların büyük oranda likidite kaybına uğradıkları söylenebilir.

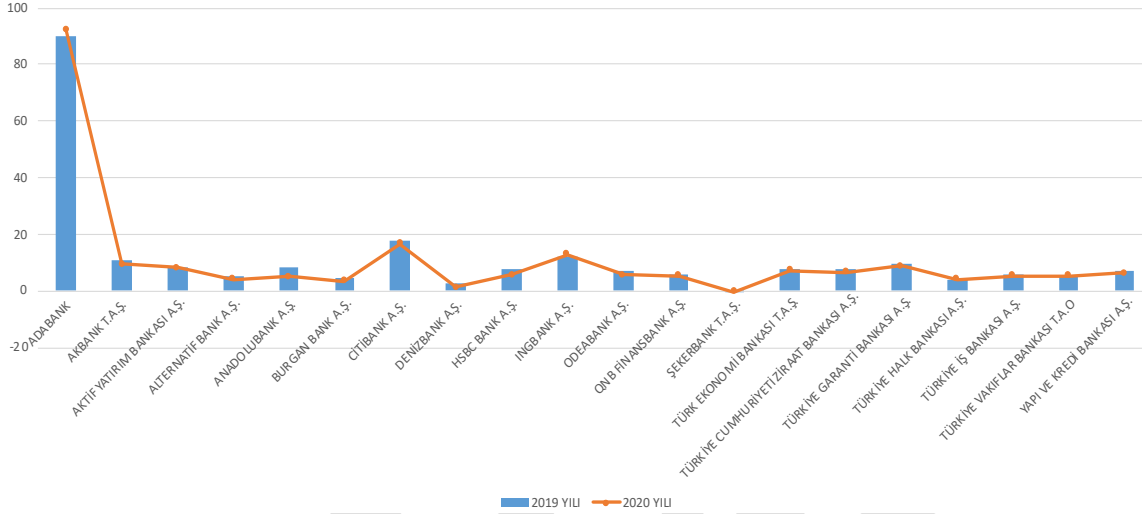
Şekil 2. Türkiye'deki Bankaların Likidite Yapısı (2019-2020)

Kaynak: TBB (2021) veri sisteminden elde edilen veri doğrultusunda yazar tarafından oluşturulmuştur.

Likidite yapısından sonra bize bankacılık sektörü hakkında bilgi verecek olan bilanço yapısı da yine yirmi banka üzerinden Şekil 3’de grafik ile ortaya konmuştur. Pandemi öncesi ve pandemi döneminin arasında karşılaştırma yapılabilmesi adına yine iki yıla ait bilanço yapısı her banka için ayrı ayrı yer almaktadır. Sadece Şekil 3’e bakılarak pandemi ile birlikte bankaların bilançolarında pandemi öncesi döneme göre gözle görülür bir azalmanın ortaya çıktığı görülmektedir.

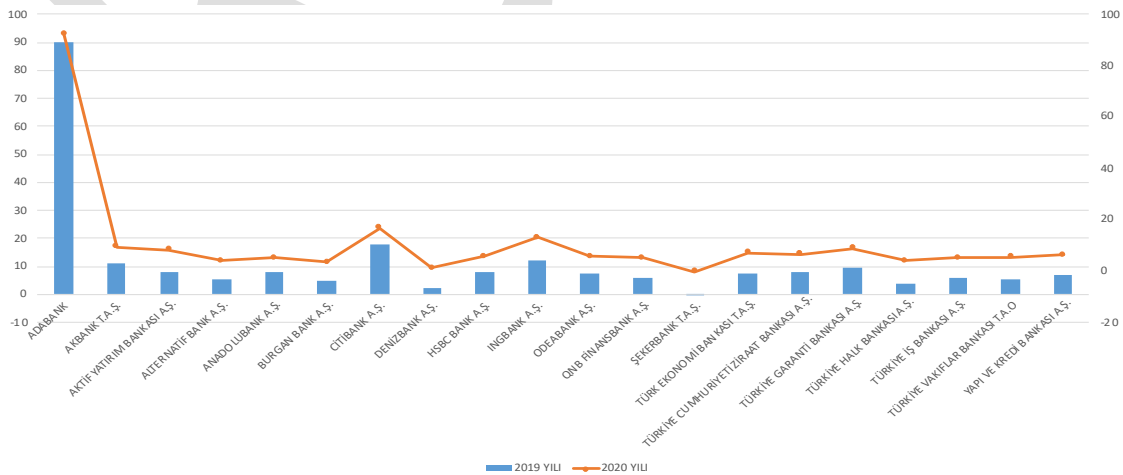
Şekil 3. Türkiye'deki Bankaların Bilanço Yapısı (2019-2020)

Kaynak: TBB (2021) veri sisteminden elde edilen veri doğrultusunda yazar tarafından oluşturulmuştur.

Analize geçmeden önce son olarak Türkiye'deki yirmi bankanın pandemi ile birlikte bir sermaye yeterliliği sorunu yaşayıp yaşamadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda TBB verileri kullanılarak Şekil 4 elde edilmiştir. Sadece Şekil 4' bakıldığında Türkiye'deki bankaların pandemi öncesine göre pandemi döneminde bir sermaye yeterliliği sorunu yaşamadıkları görülmektedir. Pandemi öncesine göre pandemi döneminde sermaye yeterliliği açısından çok net bir değişimin olmadığı sadece Şekil 4'den açıkça görülmektedir.

Şekil 4. Türkiye'deki Bankaların Sermaye Yeterliliği Yapısı (2019-2020)

Kaynak: TBB (2021) veri sisteminden elde edilen veri doğrultusunda yazar tarafından oluşturulmuştur

3.3.2. Model Tahmini ve Sonuçları

Çalışmada model tahminleri yapmadan önce modellerde kullanılan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler hesaplanmış ve Tablo 2 ile Tablo 3’de sunulmuştur. En küçük kareler metodunun önemli varsayımlarından biri serilerin normal dağılıma uygunluğu ya da hataların dağılımının normal dağılım sergilemesidir. Bu sebeple ilk olarak değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu incelenmiştir.

En küçük kareler metodunun önemli varsayımlarından biri serilerin normal dağılıma uygunluğu ya da hataların dağılımının normal dağılım sergilemesidir. Çalışma kapsamında sosyal bilimler verileri ile çalışılması sebebiyle değişkenlerin normal dağılıma uygun olduğu varsayılmıştır.

3.3.2.1. Pandemi Öncesi Dönem

Pandemi öncesi dönemde modelden elde edilen tahmin sonuçları bu bölümde çalışmanın çıktısı olan Tablo 2 üzerinden ifade edilecekti

Tablo 2. Pandemi Öncesi Döneme (2019) İlişkin Model Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: profit			
Katsayılar			Prob.
Sabit	β_0	147126,6	0,002
capital	β_1	0,17	0,001
equity	β_2	0,25	0,003
total assets	β_3	0,39	0,000
balance	β_4	0,21	0,245
R ²	0,89		
F-statistic	1213,721		
Prob(F-stat)	0.0000		
Durbin-Watson	2,082		

Modelden elde edilen tahmin sonuçlarına göre, pandemi öncesi dönemde “balance” dışındaki diğer değişkenlere ait katsayıların %95 güven seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Tahmin katsayılarına göre ise pandemi öncesi dönemde, sermayede meydana gelen 1 birimlik artış karlılıkta 0,17 birim, özkaynaklarda meydana gelen 1 birimlik artış karlılıkta 0,25 birim, toplam varlıklarda meydana gelen 1 birimlik artış karlılıkta 0,39 birim artış meydana getirmektedir.

3.3.2.2. Pandemi Dönemi

Pandemi döneminde modelden elde edilen tahmin sonuçları bu bölümde çalışmanın çıktısı olan Tablo 3 üzerinden ifade edilecektir.

Tablo 3. Pandemi Dönemine (2020) İlişkin Model Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: profit			
Katsayılar			Prob.
Sabit	β_0	147126,6	0,002
capital	β_1	0,29	0,000
equity	β_2	0,16	0,181
total assets	β_3	0,08	0,293
balance	β_4	0,19	0,015
R ²	0,92		
F-statistic	1148,657		
Prob(F-stat)	0.0000		
Durbin-Watson	1,981		

Modelden elde edilen tahmin sonuçlarına göre pandemi döneminde “capital” ve “balance” değişkenlerine ait katsayıların %95 güven seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Tahmin katsayılarına göre ise pandemi döneminde sermayede meydana gelen 1 birimlik artış karlılıkta 0,19 birim, bilançoda meydana gelen 1 birimlik artış karlılıkta 0,19 birim artış meydana getirmektedir.

Sonuç

Karlılık konusu literatürde büyük ilgi görmektedir. Banka karlılığını inceleyen mevcut çalışmalar daha çok gelişmiş ve gelişmekte olan pazarlara odaklanmıştır. Literatürde karlılık, varlıkların getirisi (ROA) ile ölçülmüştür. Olson ve Zoubi (2011), Dietrich ve Wanzenried (2014) ve Yanıkkaya vd. (2018) de karlılığı ölçmek için ROA kullanan önceki çalışmalardır. ROA, bankaların varlıklarını kar elde etmek için yönetme becerisini yansıtır.

Finansal kurumlar, bir ekonomide kalkınmayı kolaylaştırmada kritik roller oynar. En basit ifadeyle; bir ekonomide tasarrufları en verimli yatırım fırsatlarına yönlendirmeyi engelleyen bilgi asimetrisini ve işlem maliyetlerini azaltma işlevi görürler. Bankalar müşterilerle ilişki kurar ve bunu yaparken, borçlular için

bağlayıcı olan ters seçim ve ahlaki riziko nedeniyle piyasa işlemlerinde emsallere uygunluk düzenlemelerini engelleyen bilgi asimetrisi sürtüşmelerini azaltıcı özel bilgiler elde eder ve işler. Kanıtlar, bankacılık sektörünün verimli çalışmasıyla yaşanan finansal gelişmenin ekonomik büyümeyi tetiklediğini göstermektedir. İyi işleyen finansal kurumlar fonların verimli bir şekilde tahsis edilmesini sağlar ve tüm hane halkları ve firmaların finansal hizmetlere erişimi sağlar. Ayrıca büyüme artışı gelir dağılımının iyileşmesine ve yoksulluğun azaltımına etki eder. Ancak, bankalar verimsiz çalıştıklarında, büyüme ve girişimci yenilik fırsatları azalır, gelir eşitsizlikleri devam eder ve yüksek maliyetli finansal krizler yaşanır.

Bankalar risksiz ve likit vadesiz mevduatlar kullanarak riskli ve likit olmayan kredilere yatırım yaptıkça reel ekonomi için büyüme kayıplarına yol açacak ciddi sistemik riskler oluşturabilir. Bu nedenle, finansal olmayan kuruluşların aksine, bankalar, verimli çalışmalarını temin için yoğun düzenlemeye ve denetime tabi tutulur.

İçerisinde bulunduğumuz ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından pandemi olarak ilan edilen COVID-19 ile birlikte gelen kriz de bankaların performansını etkileyecek bir ortama çanak tutmuştur. Bu nedenle çok sayıda ülkenin merkez bankaları ve politika yapımcıları çeşitli düzenleme ve müdahalelerle sermaye ve bilanço yapılarının olumsuz etkilenmemesi için çaba göstermiştir. Müdahalelerin asıl gerekçesi bankaların yaşayacağı krizin dünya ekonomisinde COVID-19 krizini daha farklı boyutlara taşınması riskini önleme düşüncesidir.

Küresel anlamda atılan adımların ilgili ülkelerin banka rasyolarında ve banka karlılıklarında ne ölçüde etkili olduğu farklı çalışmalarda ele alınmış olsa da COVID-19 süresince Türk bankacılık sisteminde karlılığı etkileyen faktörlere ilişkin ulusal bazda çalışma henüz yapılmamıştır. Bu çalışmada bu boşluğu doldurma adına bir analiz ortaya konulmuştur.

Çalışmanın amacı doğrultusunda yapılan analizin ampirik sonuçları pandemi öncesinde karlılık üzerinde etkili olan faktörlerin sermaye yeterliliği oranı, özkaynaklar ve toplam varlıklar olduğunu göstermiştir. Pandemi döneminde banka karlılıkları üzerinde sermaye yeterliliği oranının etkisinin devam ettiği görülmektedir. Fakat özkaynak ve toplam varlıkların karlılık üzerindeki etkisi azalmış, bu değerlerin yerini alınan krediler ve duran varlıkların toplam varlıklara oranı almıştır.

Analiz sonuçları pandemi öncesinde bankaların karlılıkları üzerinde sermaye yeterliliği rasyoları etkili olmuşken, pandemi sonrasında kârlılık belirleyici faktörlerin değiştiği; bilanço yapısının, aktif kalitesinin ve likiditenin etkili değişkenler olmaya başladığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aldasoro, I., Fender, I., Hardy, B., & Tarashev, N. (2020). *Effects of Covid-19 on the Banking Sector: The Market's Assessment*, BIS Bulletin No: 12.
- Alp, A., Ban, Ü., Demirgüneş, H.N.K., & Kılıç, S. (2010). Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın İçsel Belirleyicileri. *İMKB Dergisi*, 12(46), 1-13.

- Alper, D., & Anbar, A. (2011). Bank Specific and Macroeconomic Determinants of Commercial Bank Profitability: Empirical Evidence from Turkey. *Business and Economics Research Journal*, 2(2), 139-152.
- Arabacı, H., & Yücel, D. (2020). COVID-19 Pandemisinin Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Etkisi. *Social Sciences Research Journal*, 9(3), 196-208.
- Ari, A., Chen, S. & Ratnovski, L. (2020). *COVID-19 and Non-Performing Loans: Lessons from Past Crises*. Erişim Tarihi: 09.05.2021, <https://ssrn.com/abstract=3632272>
- Babalola, Y. A. (2012). The Determinants of bank's Profitability in Nigeria. *Journal of Money, Investment and Banking*, 24(1), 6-16.
- Barra, C., & Zotti, R. (2018). *Financial Stability as a Public Policy Goal to Increase Local Economic Development: an Empirical Investigation from Italian Labour Market Areas* (No. 154). CELPE-Centre of Labour Economics and Economic Policy, University of Salerno, Italy.
- Beck, T., Levine, R., & Loayza, N. (2000). Finance and the Sources of Growth. *Journal of Financial Economics*, 58(1-2), 261- 300.
- Borio, C. (2020). *The Prudential Response to the Covid-19 Crisis*. Erişim Tarihi: 09.05.2021, <https://www.bis.org/speeches/sp200630a.htm>.
- Borroni, M., & Rossi, S. (2019). Bank profitability: Measures and Determinants. In *Banking in Europe* (pp. 23-53). Palgrave Macmillan Studies in Banking and Financial Institutions. Palgrave Pivot, Cham.
- Bumin, M. (2009). Türk Bankacılık Sektörünün Kârlılık Analizi: 2002-2008. *Maliye ve Finans Yazıları*, 1(84), 39-60.
- Chaudhry, M., Chatrath A., & Kamath, R. (1995). Determinants of Bank Profitability. *American Journal of Business*. 10(1), 41-46.
- Cheng, G. & Mevis, D. (2019). What Happened to Profitability? Shocks, Challenges, and Perspectives for Euro Area Banks. *The European Journal of Finance*, 25(1), 54-78.
- Claessens, S., Coleman, N., & Donnelly, M. (2018). Low-For-Long Interest Rates and Banks' Interest Margins and Profitability: Cross-Country Evidence. *Journal of Financial Intermediation*, 35(1), 1-16.
- Del Giudice, M., Campanella, F., Dezi, L., & Al-Mashari, M. (2016). The Bank of Things: An Empirical Investigation on the Profitability of the Financial Services of the Future. *Business Process Management Journal*, 22(2), 324-340.
- Demirgüç-Kunt, A., Peria, M.S.M., & Tressel, T. (2020). The Global Financial Crisis and the Capital Structure of Firms: Was the Impact More Severe among SMEs and Non-Listed Firms?. *Journal of Corporate Finance*, 60, 101-514.
- DeYoung, R., & Rice, T. (2004). Noninterest Income and Financial Performance at US Commercial Banks. *The Financial Review*, 39(1), 101-127.

- Dietrich, A., & Wanzenried, G. (2011). Determinants of Bank Profitability before and during the Crisis: Evidence from Switzerland. *Journal of International Financial Markets Institutions and Money*, 21(3), 307–327.
- Durguti, E., Zhuja, D., & Arifi, E. (2014). An Examination of the Net Interest Margin as Determinants of Banks' Profitability in the Kosovo Banking System. *European Academic Research*, 2(5), 6350-6364.
- Eygü, H. & Kılınç, A. (2020). OECD Ülkelerinin Lojistik Performans Endekslerinin Ridge Regresyon Analizi İle Araştırılması. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 890-910.
- Eygü, H., Aksu, H., & Moavia, M.A.U. (2016). Inflation Prediction and Inflation Volatility for Turkey. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 7(1), 361.
- Firtescu, B.N., Terinte, P.A., Roman, A., & Anton, S.G. (2019). Corporate Governance and Bank Profitability: An Empirical Assessment for Emerging Europe. *Transformations in Business & Economics*, 18(2), 531-552.
- Goodell, J. W. (2020). COVID-19 and Finance: Agendas for Future Research. *Finance Research Letters*, 35, 101512.
- Graff, M. (2003). Financial Development and Economic Growth in Corporatist and Liberal Market Economies. *Emerging Markets Finance and Trade*, 39(2), 47–69.
- Guerrieri, V., Lorenzoni, G., Straub, L., & Werning, I. (2020). *Macroeconomic Implications of COVID-19: Can Negative Supply Shocks Cause Demand Shortages?* (No. w26918). National Bureau of Economic Research.
- Ichsan, R. N., Suparmin, S., Yusuf, M., Ismal, R., & Sitompul, S. (2021). Determinant of Sharia Bank's Financial Performance during the Covid-19 Pandemic. *Budapest International Research and Critics Institute (BIRCI-Journal): Humanities and Social Sciences*, 4(1), 298-309.
- Kakilli Acaravcı, S. & Çalım, A.E. (2013). Turkish Banking Sector's Profitability Factors. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 3(1), 27-41.
- Kartal, M.T. (2020). Türk Bankacılık Sektöründe Kovid-19 Döneminde Alınan Tedbirler Bağlamında Aktif Rasyosu Düzenlemesinin Muhtemel Etkileri: Mevduat Bankaları Üzerine Bir İnceleme. *Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi*, 4(10), 1-18.
- Kumbirai, M., & Webb, R. (2010). A Financial Ratio Analysis of Commercial Bank Performance in South Africa. *African Review of Economics and Finance*, 2(1), 30-53.
- Lagoarde-Segot, T., & Leoni, P. L. (2013). Pandemics of the Poor and Banking Stability. *Journal of Banking & Finance*, 37(11), 4574–4583.
- Li, X., Feng, H., Zhao, S., & Carter, D. A. (2021). The effect of revenue diversification on bank profitability and risk during the COVID-19 pandemic. *Finance Research Letters*, 101957.

- Martinho, R., Oliveria, J., & Oliveria, V. (2017). Bank Profitability and Macroeconomic Factors. *Financial Stability Papers*, Banco de Portugal, Lisbon, August, 2183-4059.
- Menicucci, E., & Paolucci, G. (2016). The Determinants of Bank Profitability: Empirical Evidence from European Banking Sector. *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 14(1), 86–115.
- Olson, D., & Zoubi, T. (2011). Efficiency and Bank Profitability in MENA Countries. *Emerging Markets Review*, 12(2), 94–110.
- Ongole, V. & Kusa, G. (2013). Determinants of the Financial Performance of Commercial Banks in Kenya. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 3(1), 237–252.
- Pacini, K., Berg, D., Tischer, T. & Johnson, J. (2017). *An Empirical Investigation of Macroeconomic Factors on Firm Performance in the United Kingdom*. SSRN 3013944.
- PwC, (2020). *Implications of COVID-19 Crisis for the Turkish Banking Sector*. Erişim Tarihi: 09.05.2021, <https://www.pwc.com.tr/covid-19-banking-sector>
- Rossi, S., Borroni, M., Lippi, A., & Piva, M. (2018). Determinants of Bank Profitability in the Euro Area: What Has Changed During the Recent Financial Crisis?. *International Business Research*, 11(5), 18-27.
- Sarıtaş, H., & Saray, C. (2012). Türk Bankacılık Sektörünün Karlılık Performansının Analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11, 23-37.
- Saunders, A. (2000). *Financial Institutions Management: A Modern Perspective*. Boston: Irwin McGraw-Hill.
- Schmieder, Ch., Sobrun, J., Takáts, E., & Lewrick U. (2020). *Releasing Bank Buffers to Cushion the Crisis – A Quantitative Assessment*. Erişim Tarihi: 08.05.2021, <https://www.bis.org/publ/bisbull11.pdf>
- Seelye, N. (2018). *An Examination of the Predictive Capacity of Bank Capital Ratios Compared to Other Ratio Analysis and Scores*. (Doctoral dissertation). Anderson University, South Carolina.
- Tan, Y. (2016). The Impacts of Risk and Competition on Bank Profitability in China. *Journal of International Financial Markets, Institutions & Money*, 40, 85–110.
- Teker, S., Teker, D., & Kent, O. (2011). Measuring Commercial Banks' Performances in Turkey: A Proposed Model. *Journal of Applied Finance and Banking*, 1(3), 97-112.
- Thornton, J. & di Tomasso, C. (2020). The Effect of Non-Performing Loans on Credit Expansion: Do Capital and Profitability Matter? Evidence from European Banks. *International Journal of Finance & Economics*, 8, 1-18.
- WHO, (2021). *WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard*. Erişim Tarihi: 08.05.2021, <https://covid19.who.int/>.
- Yanıkaya, H., Gümüş, N., & Pabuçcu, Y. U. (2018). How Profitability Differs between Conventional and Islamic Banks: A Dynamic Panel Data Approach. *Pacific Basin Finance Journal*, 48(2018), 99–111.

Yetiz, F. (2021). COVID-19 Pandemi Sürecinin Türk Bankacılık Sektörü Çalışanlarına ve Müşterilerine Etkileri: Swot Analizi. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 22, 109-117.

Yıldırım, O. (2008). *Türk Bankacılık Sektöründe Kârlılığın Belirleyicileri*. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Ankara.

<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59>

BSPAD